

Justitiedepartementet

Rättschefen
Malin Bonthron

Europeiska kommissionen
Generaldirektoratet för rättsliga frågor
och konsumentfrågor

Skrivelse från kommissionen angående hur Sverige garanterar valhemligheten i val till Europaparlamentet (EU Pilot 7401/15/JUST)

Kommissionen har genom EU-piloten överlämnat en skrivelse som rör Sveriges upprätthållande av valhemligheten (rätten till en hemlig omröstning) i enlighet med vad som anges i artikel 1 punkten 3 i 1976 års akt om allmänna direkta val av ledamöter av Europaparlamentet (senast ändrad av rådets beslut 2002/772/EG, Euratom) och i artikel 39 punkten 2 i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna. I skrivelsen ber kommissionen Sverige om vissa uppgifter och förklaringar beträffande hur rätten till en hemlig omröstning säkerställs vid val till Europaparlamentet.

Sverige vill med anledning av kommissionens begäran anföra följande.

Allmänt om Sveriges reglering av valhemligheten

Val till riksdagen

Att riksdagen ska utses genom fria, hemliga och direkta val läggs fast i Sveriges grundlag (3 kap. 1 § första stycket regeringsformen, SFS 1974:152).

Med fria val avses att ingen annan får bestämma vilket parti väljaren ska rösta på. Det allmänna ska inte blanda sig i valen i annan mån än som behövs för att underlätta valförandet, t.ex. tillhandahålla valsedlar, vallokaler och röstmottagare och svara för sammanräkningen.

Med hemliga val avses att väljaren inte är tvungen att visa eller tala om hur han eller hon röstat. Väljaren ska kunna bevara sin valhemlighet (rösthemlighet). Ingen annan ska kunna ta reda på hur någon har röstat.

Riksdagsvalen ska för det tredje vara direkta. Inget mellanled ska finnas mellan väljarna och de valda.

Allmänna val och val till Europaparlamentet

En självklar utgångspunkt och ett ovillkorligt krav i Sverige är att val är hemliga. Vallagen (SFS 2005:837, ändrad genom SFS 2008:1276, 2010:1327, 2010:1416; 2010:1434, 2013:1159, 2014:301 och 2014:1384) innehåller bestämmelser som bl.a. syftar till att trygga genomförandet av fria och hemliga val.

I grundlag finns vissa grundläggande bestämmelser om bl.a. riksdagens storlek, valperioder, rösträtt och valbarhet samt fördelning av mandat i riksdagsval. Förfarandet vid allmänna val på riksnivå och regional och lokal nivå, och vid val till Europaparlamentet, regleras i övrigt i vallagen.

I Sverige är det alltså samma vallag som fastställer hur val till riksdag, landstingsfullmäktige, kommunfullmäktige och Europaparlamentet ska genomföras (1 kap. 1 § vallagen, prop. 2004/05:163 s. 67 f. och s. 107). Den stora skillnaden är att i valet till Europaparlamentet är hela landet en enda valkrets, men själva röstningen går till på samma sätt. Vid val till Europaparlamentet skyddas väljarens valhemlighet på samma sätt som vid valen till riksdag, landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige.

Sanktioner m.m.

Viss otillbörlig påverkan vid val är straffbelagd. I 17 kap. 8 § brottsbalken (SFS 1962:700) finns bestämmelser om straff för otillbörligt verkande vid röstning och tagande av otillbörlig förmån vid röstning. I 17 kap. 9 § brottsbalken finns bestämmelser om straff för brott mot rösthemligheten för den som obehörigen söker skaffa sig kännedom om vad som angående utövning av rösträtt i allmänt ärende ska hållas hemligt.

Enligt 40 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (SFS 2009:400) gäller sekretess för uppgift om hur en väljare har röstat vid val enligt vallagen och som framkommit då biträde lämnats åt väljaren vid röstningen, eller framgår av innehållet i ett avgivet valkuvert som inte har öppnats för rösträkning enligt bestämmelserna i 11 och 12 kap. vallagen.

Skyddet för valhemligheten vid val till bl.a. Europaparlamentet

Valhemligheten är tryggad genom särskilda regler i vallagen som gäller själva röstningen. Lagen följer i stort de olika momenten i valförfarandet.

Det ska på röstmottagningsställen (vallokaler enligt 9 kap. vallagen och röstningslokaler enligt 10 kap. vallagen) finnas ett lämpligt antal avskilda platser – s.k. valskärmar – där en väljare ska kunna rösta utan insyn (8 kap. 1 § vallagen). Väljaren ska vid röstningen lägga valsedlarna i

valkuvert som försluts (7 kap. 2 § vallagen). Väljaren ska göra i ordning sina röster bakom en valskärm och därefter lämna valkuverten till röstmottagarna (7 kap. 3 § vallagen). Röstmottagaren ska kontrollera att kraven på hur valkuverten ska ha gjorts i ordning är uppfyllda (9 kap. 6 § vallagen). Därefter ska röstmottagaren pricka av väljaren i röstlängden och lägga valkuverten i valurnorna (9 kap. 7 § vallagen).

På ett röstmottagningsställe eller i ett utrymme intill detta får det inte förekomma propaganda eller annat som syftar till att påverka eller hindra väljarna i deras val (8 kap. 3 § vallagen). Röstmottagarna ansvarar för ordningen på röstmottagningsstället. Den som finns på röstmottagningsstället eller i ett utrymme intill detta ska rätta sig efter de anvisningar som röstmottagarna ger (8 kap. 4 § vallagen).

Ordningen med tillhandahållande av valsedlar på röstmottagningsställen

Valsedlar kan i Sverige tillhandahållas t.ex. genom distribution till bostaden. Det sker ofta genom att de partier som deltar i valet distribuerar valsedlar i brevlådorna som en del av valkampanjen. Valsedlar tillhandahålls också i anslutning till röstmottagningsställena.

I Sverige förekommer valsedlar av tre olika slag: namnvalsedlar, partimarkerade valsedlar och blanka valsedlar. På namnvalsedlar finns, förutom partinamnet, de kandidater som ställer upp för ett parti förtryckta. På de partimarkerade valsedlarna finns partinamnet förtryckt. De blanka valsedlarna innehåller bara information om för vilket val och vilken valkrets valsedeln gäller. Vid allmänna val till riksdag, landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige kan alltså för vart och ett av de partier som deltar i valet – vid sidan av de blanka valsedlarna – sex olika typer av valsedlar distribueras i varje lokal för röstmottagning.

Bestämmelser om tillhandahållande av valsedlar på röstmottagningsställen finns i vallagen (8 kap. 2 §). I anslutning till röstmottagningsställen ska det ordnas en lämplig plats där valsedlar kan läggas ut. Om detta inte är möjligt får en sådan plats i stället ordnas inne i lokalen. På denna plats ska väljarna ha tillgång till valsedlar.

Av förarbetena till 8 kap. 2 § vallagen (prop. 2004/05:163 s. 121) framgår att dessa bestämmelser riktar sig till kommunernas valnämnder som numera är de som ansvarar för att det finns lokaler för röstmottagning (3 kap. 3 § vallagen, prop. 2013/14:124 s. 53). Det är dessa som ska se till att valsedlar finns utlagda i föreskriven omfattning. Denna skyldighet kan fullgöras genom t.ex. röstmottagarna. Av reglerna följer även att det läggs på partierna att se till så att det finns namnvalsedlar i val- och

röstningslokalerna. Sådana valsedlar distribueras alls inte av röstmottagarna. Partierna bestämmer själva i vilken utsträckning de vill distribuera sina valsedlar i de omkring 8 800 tillgängliga lokalerna.

Bestämmelserna i 8 kap. 2 § vallagen ställer krav på att valsedlar ska finnas tillgängliga i anslutning till röstmottagningsställena. Det handlar alltså snarast om en form av distributionsreglering enligt vilken det ställs krav på att valsedlar som tillhandahålls på detta sätt ska läggas ut på en lämplig plats.

Förtroendet för valförfarandet förutsätter naturligtvis också att valen genomförs på ett korrekt sätt. Det kräver att alla de som arbetar med val har relevant kunskap om vilka regler som gäller. Sedan den 1 januari 2015 får endast de röstmottagare förordnas som har fått sådan utbildning som behövs för uppdraget (3 kap. 5 § vallagen, prop. 2013/14:124 s. 13 ff.). Vidare har länsstyrelserna getts ett uttryckligt ansvar för utbildning av valnämnderna (3 kap. 2 § vallagen, prop. 2013/14:124 s. 16 f.). Kraven på utbildning utgör ytterligare led i att säkerställa att fel inte begås som kan riskera väljarens valhemlighet genom att ett röstmottagningsställe t.ex. inreds på ett olämpligt sätt eller att valsedlar läggs ut på en olämplig plats i anslutning till eller inne i lokalen.

Fortsatt arbete för att säkerställa skyddet för valhemligheten vid val till bl.a. Europaparlamentet

Det är synnerligen viktigt att demokratin har legitimitet och att valen genomförs korrekt och rättssäkert på alla nivåer. Regeringen är därför lyhörd för synpunkter som lämnas på hur förfarandet hela tiden kan göras ännu bättre. För att upprätthålla förtroendet för valförfarandet måste också brister i förfarandet som noteras följas upp och vid behov åtgärdas.

Kravet att val ska vara hemliga har under lång tid ansetts tillgodosett genom bestämmelser i vallagen. Bestämmelserna i vallagen om tillhandahållande av valsedlar i anslutning till ett röstmottagningsställe ställer krav på att tillhandahållandet sker på lämplig plats. Med hänsyn till den stora mängd valsedlar som förekommer vid allmänna val i Sverige är det viktigt att de röstmottagare som arbetar på röstmottagningsställena, liksom även de partiföreträdare som tillhandahåller namnvalsedlar, har möjlighet att fortlöpande kontrollera att alla väljare hela tiden har tillgång till alla sorters valsedlar. En väljare som inte vill att någon annan ska se vilka valsedlar han eller hon använder i valen har möjlighet att använda de valsedlar som partierna distribuerat till hemmet. Väljaren kan

också ta fler än en valsedel i valsedelstället eller använda blanka valsedlar. Dessa möjligheter tillgodoser de grundläggande krav som ställs på förfarandet enligt svensk grundlag.

För att ytterligare öka enskildas upplevelse av att kunna rösta fritt, utan någon som helst påverkan av andra, överväger regeringen att ge en utredning i uppdrag att se över om kraven på hur valsedlar görs tillgängliga i anslutning till ett röstmottagningsställe kan förbättras. Eventuella ändringar i vallagen skulle i så fall kunna träda i kraft i tid inför valet till riksdag, landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige 2018 och inför valet till Europaparlamentet 2019.

Sammanfattningsvis är det regeringens uppfattning att de svenska reglerna inom de delar av förfarandet vid val till Europaparlamentet som nu beskrivits – där ju också själva valförfarandet i enlighet med vad som anges i artikel 8 i 1976 års akt ska genomföras enligt de nationella bestämmelserna – tillgodoser kraven om hemlig röstning vid val till Europaparlamentet enligt 1976 års akt och EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna.

I syfte att se över om det svenska valförfarandet ytterligare kan förbättras överväger regeringen att ge en utredning i uppdrag att utreda om kraven på hur valsedlar görs tillgängliga i anslutning till ett röstmottagningsställe bör skärpas.

Den svenska regeringen står givetvis till kommissionens förfogande med ytterligare upplysningar i detta ärende om kommissionen så önskar.

Ansvarig handläggare är Petra Forslid (tel: + 46 8 405 40 15, e-post: petra.forslid@gov.se).

Högaktningsfullt,

Malin Bonthron

